

Bogdán Imre, Böszörményi Árpád, Dániel Gusztáv (a kör elnöke), **Kapdebó Alajos, Lörinczi Miklós** nevét, akik köztünk vannak. Bocsássanak meg, ha valakit kifelejtettem.

A külföldre távozott örmény diákok között számon tartjuk **Vákár Lászlót, Folyovics Györgyöt, Gorove Árpádot és másokat, az elhunytak közül Petelei Istvánt és Pongrátz Gergelyt.**

A híres piarista diákok közé tartozik továbbá **Merza Gyula**, örmény származású polihisztor - több tudományban jártas, sokoldalú tudós -, aki a kolozsvári főgimnáziumban érettségizett s később városi tanácsosként is kitűnt. **Tatár Zoltán** az „Erdélyi Örmény Gyökerek” folyó év februári számában leírja, hogy Merza Gyula javaslatára honosodott meg a Házsongárdi, illetve Hóstát negyedek elnevezése. Szívhez szóló, gyönyörű beszéddel köszöntötte a püspökké kinevezett Márton Áront, míg a XII. Pius megkoronázására írt latin ódájáért Merza Gyulát a pápa 1939. április 3-án a „Szent Szilveszter Rend Lovagkeresztjével” tüntette ki. 1943-ban hunyt el.

Szintén a kolozsvári főgimnázium diákja volt egy másik örmény család sarja, az 1921-ben érettségizett **Dr. Soó Rezső**, aki 1929-től a debreceni tudományegyetem növényteni tanszékének vezetője, 1940-1944 között a kolozsvári egyetem növényrendszertani tanszékét, a Botanikus Kertet és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Növénytárát vezette, 1955-től pedig az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzora. Hét évtizedet átfogó munkássága során több mint 660 publikációja jelent meg, köztük 30 könyv.

A tanári karból most két örménymagyar nevét említek. A cserkészlet a gyakorlati életre nevel - hangsúlyozta **Puskás Lajos** latin-történelem szakos tanár, az intézet cserkész századának lelkes parancsnoka. Nagyrészen az ő érdeme, hogy a cserkészlet a piarista iskola életét színesítette és abba új erkölcsi tartalmat vitt, sok olyan gyakorlati tudással ismertette meg a diákokat, amelyek őket iskolai tanulmányaikban is elősegítették. **Dr. Denderle József** pedig kimagasló tudású történelem-földrajz szakos tanára volt az iskolának. Nagy tudású, széles látóköre és gazdag lelkisége miatt papként is maradandó emléket hagyott bennünk.

Nem fejezhetem be az amúgy hiányos felsorolást anélkül, hogy ne beszéljek a volt „**Marianum**” **Római Katolikus Leánygimnázium** egykor örménymagyar diáklányainak követendő példát mutató életéről. Ilyenek **Dán-Katona Zsuzsa és Mária, Placsintár Adrienne és Sára, Horelian Armine** és mások.

Tisztelt jubiláló Közösség! Meggyőződéssel állítom, hogy a kisebbségi élet - esetünkben az örmény és magyar - az egyházakkal él vagy elbukik. Ezért fontos a hűség szép példája. Az örménymagyarok többségének életviteléből látható, hogy a hitnek milyen összetartó ereje és szerepe van, és a hazafias-vallásos magatartásnak milyen megkapó megnyilvánulásai lehetnek.

Múltunk a reményünk! A Piarista Tanítórend nem engedte el kezeteiket, és ezen jubileum alkalmából is az összetartozás erejével akar körülölelni kedves mindannyiótokat. Minden ünneplő résztvevőnek szívből kívánok hitet, reményt és szeretetet, erőt, egészséget, bátorságot a hétköznapi kitartásra a jóban. Virágozzék továbbra is a 15 éves „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaság s vele együtt a Piarista Öregdiákok Köre. Vivát, crescat, floreat!

*Elhangzott Kolozsváron, 2006. február 22-én
A szerző Piarista Confrater,
a Romániai Piarista Rendtartomány megbízottja,
az Erdélyi Piarista Diákszövetség elnöke*

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció *Az örménység erdélyi otthonában*

Európa szellemtörténeti fejlődésében a szabadság, integráció és a velük lényegileg összetartozó autonómia eszméje a felvilágosodás korába vezetnek vissza. A felvilágosodás szellemtörténeti eseménye alapján a valóság újszerű megközelítése állott, és azzal a kopernikuszi fordulattal hozható összefüggésbe, amely egy antropocentrikus paradigma megjelenését jelentette a teocentrikus világnéppé helyett.

Ennek a fordulatnak gyökerei mélyen a középkorba nyúlnak vissza, és nem egy „villámcsapásként” megjelenő újkori jelenség. Annak ellenére, hogy az arisztotelészi kategóriák szerint gondolkodó **Aquinói Szent Tamásnál** már egyértelmű antropocentrikus megközelítést találunk, a szabadság, integráció és autonómia eszméjének kifejtése a német felvilágosodás gondolkodójának, **Immanuel Kantnak** (1724-1804)

nevéhez fűződik. Kant szerint a felvilágosodás az ember kilábalása az önmaga okozta kiskorúságából, ahol a kiskorúság az ember képtelenségét jelenti értelmének külső irányítás nélküli használatára. Hozzáteszi, hogy önmagának okozott ez a kiskorúság, ha nem az ember hiányzó értelmi képessége okozza azt, hanem az elzárkózottság és a bátorság hiánya... *Sapere aude! Légy bátor, hogy használd értelmeket* - ez Kant szerint a felvilágosodás jelszava.

A felvilágosodás-kori Európa paradigmaváltása, amely az emberi értelem megismerő-képességét emeli ki, és másrészt az örmények erdélyi letelepedése, akik szerint „*csak az az ember, ki olvasni tud*”, vagy ahogyan közmondásukban megfogalmazzák „*kutyát üss, csak pénzt nyerj*”, talán nem véletlen egybeesés, és elsősorban gazdasági szempontból igaz kijelentés. De az értelem használata nem csak ebből a gazdasági szempontból elengedhetetlen, hanem az autonómia helyes értelmezése és megélése szempontjából is.

Az autonómia az erdélyi öremény közösségek szervezési formája volt, a szó eredeti görög értelmében. Ez lényeges szempont az erdélyi öréménység önszerveződésének, és a szabadság és integráció kérdésének megértéséhez. A tulajdonképpeni kérdés az, hogy az erdélyi öréménység mennyire tudott önállóan, szabadon rendelkezni saját gazdasági, egyházi, társadalmi élete fölött, és hogyan volt képes mégis a befogadó magyar nemzet tagjává válni, illetve, hogy mindez milyen eredményhez vezetett az évszázadok során. A kérdést egy történelmi diakronikus elemzés révén próbáljuk megvilágítani.

Az önrendelkezés is az öréménység egyik létkérdése volt minden időben, és nem csak újkeletű probléma (különösen Magyarországon, ahol jelenleg a magyaröréménység több kisebbségi önkormányzatba szerveződik). Az öremény történelem tanúsága szerint az öremény történelem az önrendelkezés története. Ez legelőször a kereszténységhez való ragaszkodásban mutatkozott meg. De ugyanez a vágy indította az öremény ősöket az V. században arra, hogy a túlzott görög keresztény integrációs hatás és perzsa pogánysítás ellen önálló öremény ábécé-t hozzanak létre, amely lehetővé tette az anyanyelvű oktatást és a könyvkiadást, amely minden nép esetében a kultúra fennmaradásának feltétele. Ugyanez vezette az önálló öremény egyház létrehozásának gondolatát is a VII. században. A szabadság és önrendelkezés gondolata kísérte az öreményeket hosszú vándorlásuk során egészen a Kárpát-medencéig.

Öréményország lakóinak egy része Ani, az „*1001 templom városának*” pusztulása után (1239-es török pusztítás, 1319-es földrengés) a kaukázusi bérceken keresztül *Akhszar* vidékén (a mai orosz Kazany és Astrachan közötti terület) telepedtek meg. Innen a tatároktól való félelmükben, 1330-ban mintegy 12 000 öremény költözött át a Krím félszigetre, ahol Kaffában (ma Feodoszija) és környékén telepedtek le. Innen többen kereskedőként érkeztek Lengyelországba és Moldvába. A hagyomány szerint Moldvában már az 1239-es mongol invázió előtt menekültek öremény családok, ahol hét várost (Suceava, Iasi, Botosani, Dorohoi, Vaslui, Galati, Hotin) és 1401-ben Suceavában püspökséget hoztak létre. 1457-ben pedig, amikor a tatárok végleg elfoglalták Kaffát, többen Lengyelországban Lemberg (ma Lviv, Ukrajna) központtal egy kolóniát hoztak létre, és innen szivárogtak Bukovinába és Moldvába.

Az ősi hazájukat eltipró hatalom azonban itt sem hagyta nyugodni őket. IV. Mohamed 1672-ben bevette Kaminez Podolszki lengyel végvárát. E viszontagságos időkben mintegy háromszáz család menekült a Kárpátok bérceibe.

Folytatjuk

A szerző öremény katolikus vikárius

(Elhangzott Kolozsváron, ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én. Megjelent az Armenia - magyaröremény időszaki szemle 2005-2006.1., 52. számában)

* * *

*Balla Lóránt

A barokk Erdélyben

A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkiisége (2. rész)

A barokk - a késő-középkorhoz hasonlóan - nem mondható különösebben liturgikus érzékű kornak. Lényegében a középkori lelkiiség folytatódott benne.

Élénk vallásos élet indult meg: fellendült a prédikálás, a gyermek és felnőttoktatás s a missziós munka, amely a más vallásúak (elsősorban protestánsok) tömegét vonzotta vissza az egyházba. A beszédek mellett gyakran tartottak a különféle liturgikus napokhoz, ünnepekhez kapcsolódó, látványos körmeneteket. E körmenetek gyakori eleme volt, hogy a missziós atya vagy éppen a földesúr haladt elöl, súlyos keresztel vagy töviskoszorúval a fején, mezítláb. Kedvelt eseményei voltak e kor-